

УДК 342.9

Андрущенко Л.В.,
завідувач кафедри права Київського
кооперативного інституту бізнесу і права,
кандидат юридичних наук

ВПЛИВ ДЕРЖАВИ НА ІНВЕСТИЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена з'ясування ступеню впливу держави на інвестиційну діяльність в Україні. Висвітлюються форми побічного впливу держави на інвестиційну діяльність. Розкривається зміст понять «кредитна експансія» та «кредитна рестрикція».

Ключові слова: інвестиційна діяльність, ринок капіталів, інвестор, вплив держави, кредитна експансія, кредитна рестрикція.

Статья посвящена определению степени влияния государства на инвестиционную деятельность в Украине. Освещаются формы побочного влияния государства на инвестиционную деятельность. Раскрывается содержание понятий «кредитная экспансия» и «кредитная рестрикция».

Ключевые слова: инвестиционная деятельность, рынок капиталов, инвестор, влияние государства, кредитная экспансия, кредитная рестрикция.

Article is devoted to ascertaining the degree of influence of the state on the investment activity in Ukraine. Highlights form the collateral impact of the state on investment activity. Disclosed the content of the concepts of «credit expansion» and «credit restriction».

Key words: investment activity, market capital, investor, influence state, credit expansion, credit restriction.

Актуальність проблематики. У державі з ринковою економікою інвестиційна діяльність є одним з основних напрямків регулювання та пришвидшеного оновлення основних фондів і виробничих потужностей на базі науково-технічного прогресу. Це, у свою чергу, сприяє активному розвитку економіки й істотному підвищенню її ефективності. Загальновідомо, що інвестиції є основою розвитку суб'єктів господарювання, окремих галузей та економіки країни у цілому. Від уміння інвестувати залежить розвиток або ж занепад виробництва, можливості вирішення соціальних та економічних проблем. Без надійних основ інвестиційної діяльності, якими професійно володіли б спеціалісти відповідного профілю, важко сподіватися на сталий розвиток вітчизняного виробництва, науково-технічний і соціальний прогрес, а отже, і на належне місце у світі.

Ефективність інвестиційної діяльності залежить від рівня розвитку капітального будівництва, інвестиційного та промислово-будівного комплексів. В Україні на сучасному етапі розвитку економіки, необхідною умовою ефективності інвестиційної діяльності є відображення фінансово-кредитного та інвестиційного ринків. Економічного спрямування та активізації інвестиційної діяльності можна досягти лише шляхом створення ринку капіталів та інвестицій.

У період перехідної економіки суттєво зростає роль і місце інвестиційної діяльності в країні. Від інтенсивності та результативності інвестиційних процесів залежить успіх перетворень, насамперед у сферах економічного, політичного та соціального життя, побудова цивілізованого суспільства. Саме тому питання, що пов'язані з інвестуванням, способами і методами її активізації, вивченням умов створення сприятливого інвестиційного клімату, залученням інвестицій та ефективним їх використанням набувають особливого значення [1, с. 14].

Ступінь наукової розробки. Серед вітчизняних та закордонних дослідників, які займалися дослідженням цієї тематики, можна назвати Л.Ю. Андрееву, В.М. Бутузова, Н.М. Гайдис, А.І. Марущака, І.П. Мойсеєнка, Е.В. Шевчика та ін. Водночас, окремі аспекти цього питання є недостатньо розробленими або ж дискусійними, особливо з урахуванням сучасних реалій у сфері здійснення інвестиційної діяльності.

Метою статті є з'ясування необхідності та рівня якості впливу держави на інвестиційну діяльність в Україні.

Виклад матеріалу. Слід зауважити, що інвестиційні проекти мають велику кількість стадій їх виконання. Найхарактернішими стадіями інвестиційного процесу є такі: мотивація інвестиційної діяльності, прогнозування і програмування інвестицій, обґрунтування доцільності інвестицій, страхування інвестицій, державне регулювання інвестиційного процесу, фінансування інвестиційного процесу, проектування і ціноутворення, забезпечення інвестицій матеріально-технічними ресурсами, підготовка до випуску продукції, кінцевий термін введення об'єкта в експлуатацію.

Існує багато класифікацій ринків, однак єдиної принципової схеми немає. Фінансовий інвестиційний ринок капіталу – це місце, де громадяни та організації, які хочуть позичити гроші, зустрічаються з тими, у кого є надлишкові гроші. Інвестиційна діяльність завжди починається з ринку, ринкових відносин, суб'єктом яких є інвестор, який вивчає кон'юнктуру інвестиційного ринку. Важливою частиною ринку інвестицій є ринок інвестиційних об'єктів (товарів). Виробництво і рух цих товарів на ринку забезпечується елементами інфраструктури [2, с. 112].

Сприятливий інвестиційний клімат повинен забезпечити захист інвестора від інвестиційних ризиків (непередбачених фінансових втрат капіталу і доходів). Чинники, які забезпечують подолання або зниження ризиків, формують інвестиційний клімат.

Залежно від функцій, які виконує суб'єкт господарювання в інвестиційному процесі, він може бути інвестором, учасником або тим чи іншим одночасно. До суб'єктів інвестиційної діяльності відносять державу зі своїми інституціями, господарськими товариствами (компаніями) та корпораціями; фінансово-кредитні установи; інших функціональних учасників.

Держава бере участь в інвестиційному процесі, як прямо – через державний сектор економіки, так і побічно – через свої інституції: органи виконавчої влади та місцевого самоврядування, Національний банк України, Фонд державного майна України, Антимонопольний комітет України.

Держава здійснює інвестування тих галузей і виробництв, продукція яких має загальнонаціональний характер і які найближчим часом не підлягають приватизації, зокрема таких, як оборонна галузь, окремі об'єкти загальнодержавної інфраструктури: магістралі, термінали тощо.

У перехідний період функції інвестора в соціальній сфері також повинні залишатися за державою. Деякі виробництва сільського господарства (особливо збиткові) також повинні бути проінвестовані з державного бюджету.

Цей антиринковий захід можна буде скасувати лише з розвитком приватизації у сільському господарстві і насиченням ринку його продукцією [3, с. 247].

При активізації інвестиційної діяльності держава може інвестувати кошти в розвиток виробництв, доцільність яких обґрунтовується потребою прискореного розвитку економіки. Таке інвестування держава може здійснювати і на паритетних засадах з іншими інвесторами, включаючи іноземні. Організаційні форми такої

діяльності можуть бути різноманітні: консорціуми, холдинги, корпоративні підприємства та акціонерні товариства тощо.

До форм побічного впливу держави на інвестиційну діяльність можна віднести такі: державне кредитування; державні позики; роздержавлення і приватизація; податкове регулювання; амортизаційна політика; державний лізинг; ліцензування і квотування; антимонопольні заходи; стандартизація тощо.

Засоби непрямого впливу держава реалізує через свої інституції як учасник інвестиційного процесу. Вона здійснює також захист національного інвестиційного ринку шляхом митної та податкової політики, яка спрямована на розвиток національного виробництва, експорт товарів, залучення іноземних інвестицій.

Кредитно-інвестиційна політика здійснюється державою через Національний банк України шляхом регулювання попиту і пропозиції на залучені грошові ресурси. Національний банк України залежно від стану економіки здійснює кредитну експансію та кредитну рестрикцію [4, с. 125].

Кредитна експансія проводиться в період економічного спаду для стимулювання економічного розвитку. Кредитна експансія (політика дешевих грошей) – політика, яка направлена на стимулювання кредитних відносин в країні і грошової емісії. Політика дешевих грошей використовується в умовах циклічного зменшення обсягів виробництва та зростання безробіття.

Інструменти, що реалізуються Національним банком України при реалізації кредитної експансії: придбання цінних паперів (облігацій, казначейських зобов'язань) у населення та комерційних банків; зниження резервної норми; зниження облікової ставки відсотка (або ставки рефінансування, тобто ставки, по якій Національний банк України стягує платежі за кредитами, що були видані комерційним банкам).

В результаті даних заходів включається так званий трансмісійний (передавальний) механізм, що приводить послідовно до: зростання грошової пропозиції; падіння відсоткових ставок комерційних банків; зростання інвестиційних витрат підприємств; збільшення реального чистого національного продукту.

Кредитна експансія також приводить до включення трансмісії на рівні міжнародних зв'язків країни. Послідовно відбувається: скорочення попиту на національну валюту за кордоном; знецінення національної валюти; збільшення чистого експорту.

Політика кредитної рестрикції проводиться для втримання інвестиційної активності. Подорожчання кредитних ресурсів змушує інвесторів до вкладення коштів у найбільш ефективні, прибуткові проекти. Кредитна рестрикція, або політика дорогих грошей – обмеження емісії та кредитування. Політика дорогих грошей застосовується в умовах зростання загального рівня цін. Інструменти, що реалізуються Національним банком України при реалізації кредитної рестрикції: реалізація цінних паперів; паралельне збільшення норми резерву й облікової ставки. В наслідок цього: скорочується пропозиція грошей; зростають ставки відсотка комерційних банків; скорочується обсяг інвестицій підприємств; зменшується зростання цін. Кредитна рестрикція на міжнародному рівні приводить до: зростання попиту на національну валюту за кордоном; збільшення вартості національної валюти; скорочення чистого експорту.

Загалом же, до основних цілей грошово-кредитної політики Національного банку України можна віднести: збільшення реального ВВП; зниження рівня безробіття; стабілізацію цін; досягнення стійкості платіжного балансу [5, с. 92-93]. Держава через Національний банк України проводить операції на фондовому ринку, тобто здійснює емісію, продаж і купівлю державних цінних паперів.

Суттєвий вплив на розширення інвестиційної діяльності має забезпечити Фонд державного майна України, на який покладено завдання щодо розроблення проектів і контролю за державними програмами приватизації, змінами в процесі приватизації форм власності. Держава також впливає на інвестиційний процес через деякі свої інституції: Українську державну інноваційну компанію, Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття, Пенсійний фонд України, Фонд для здійснення заходів щодо ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи та соціального захисту населення тощо. Дійовим суб'єктом інвестиційного процесу в державі з ринковою економікою є її фінансово-кредитна система. До її складу входять такі елементи: Національний банк України та комерційні банки, у тому числі й спеціалізовані (інвестиційні, іпотечні, ощадні); небанківська (парабанківська) система, до якої входять інвестиційні фонди і компанії, довірчі товариства, кредитні спілки, страхові компанії, пенсійні фонди, лізингові фірми тощо.

Банки в інвестиційному процесі поряд з традиційними функціями кредитно-розрахункового і касового обслуговування, а також депозитними операціями, значно розширюють свою діяльність через запровадження операцій з цінними паперами, інвестиційного кредитування, проектного фінансування, довірчих операцій [6, с. 83]. Інвестиційний фонд – це юридична особа, затверджена у формі акціонерного товариства, виключною діяльністю якого є спільне інвестування. Інвестиційний фонд здійснює випуск акцій і вкладає мобілізовані таким чином кошти дрібних інвесторів в інші цінні папери, що приносять дохід у формі процентів і підвищення їх курсової вартості. Інвестиційна компанія – це торговець цінними паперами, який, крім інших видів діяльності, може залучати кошти для здійснення спільного інвестування шляхом емісії цінних паперів і їх розміщення.

Таким чином, у діяльності інвестиційних фондів і компаній багато спільного. Їх основна мета – залучення ресурсів шляхом випуску цінних паперів і розміщення цих ресурсів у цінні папери інших емітентів, тобто ці інституції діють шляхом створення і використання пайових фондів.

Корпоративне підприємство створюють юридичні та фізичні особи, які поєднують свої кошти в статутному (пайовому) фонді і створюють апарат управління. Згодом корпоративний інвестиційний фонд через засоби масової інформації залучає кошти інших інвесторів (акціонерів).

На чолі такого фонду стоїть рада директорів чи рада акціонерів, а також інвестиційний керуючий. Інвестиційний фонд може бути організований із зовнішнім апаратом управління, який працює за наймом. Тоді фонд набуває форми класичного довірчого товариства (трасту). У цьому разі засновники фонду залучають на контрактних засадах ще одного або кількох учасників фонду, які збирають кошти і створюють довірче товариство. При інвестиційному фонді може бути створено кілька довірчих товариств, які можуть залишати фонд, сплативши невеликий штраф.

На відміну від інвестиційного фонду і трасту, компанія як посередник у первинному розміщенні цінних паперів між емітентами та інвесторами може працювати також інвестиційним консультантом або брокером на фондовій біржі. Крім того, в Україні інвестиційна компанія може мати філії у формі взаємних фондів.

Значну роль в інвестиційному процесі відіграють страхові компанії, забезпечуючи підприємцям захист від інвестиційних ризиків. Страхові угоди необхідні для фінансового забезпечення інвестиційних проектів і залучення коштів для інвестування.

Кредитні спілки почали створювати в Україні 1993 року. Вони видають позички своїм членам, у тому числі під заставу майна, з коштів пайового фонду, створеного учасниками спілки, доручають своїм членам виконання зобов'язань спілки перед третіми особами, видають позички іншим кредитним спілкам та розподіляють серед своїх членів доходи відповідно до внесків.

Лізингові компанії здійснюють довгострокову оренду обладнання. Лізингова компанія купує у виробника (власника) майно (обладнання), транспортні засоби, будівлі і споруди (як правило, з використанням кредиту банку) і надає його інвесторові в довгострокову оренду також на умовах кредиту [7, с. 46-47].

Висновки. Зважаючи на вищевикладене, доходимо висновку, що протягом усього періоду незалежності державою приймалися рішення, які були спрямовані на створення сприятливого інвестиційного клімату, формування та вдосконалення інвестиційної інфраструктури, забезпечення гарантій захисту права власності інвесторів тощо. На жаль, цей процес не був послідовним. Нинішня ситуація в країні доводить, що макроекономічна стабілізація, а також підвищення ділової активності, можуть сприяти відновленню мотивації до розвитку та інвестування. Саме ці фактори можуть обумовити поживлення інвестиційної діяльності в Україні.

Список використаних джерел:

1. Федоренко В. Інвестиції та економіка України / В. Федоренко // Економіка України. – 2007. – № 5. – С. 12–16.
2. Бутузов В.М. Правові основи інвестиційної діяльності / В.М. Бутузов, А.І. Марущак. – К. : КИТ, 2005. – 190 с.
3. Дука А.П. Теорія та практика інвестиційної діяльності. Інвестування / Дука А.П. – К. : Каравела, 2007. – 424 с.
4. Мойсеєнко І.П. Інвестування / Мойсеєнко І.П. – К. : Знання, 2006. – 490 с.
5. Андреева Л.Ю. Деньги, кредит, банки: учебное пособие / Л.Ю. Андреева, Е.В. Шевчик. – Краснодар : Изд-во НИИЭ ЮФО, 2009. – 205 с.
6. Гранатуров В.М. Экономический риск: сущность, методы измерения, пути снижения : [учебное пособие] / Гранатуров В.М. – М. : Дело и Сервис, 2002. – 230 с.
7. Гайдис Н.М. Інвестування / Н.М. Гайдис. – Львів : Львівський банківський інститут НБУ, 2002. – 271 с.

УДК 347.73:386.3

Аріфходжаєва Т.Б.,

викладач кафедри фінансового та банківського права,

ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

**СВІТОВИЙ ДОСВІД СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО
ВІКУ, БЕЗРОБІТНИХ ТА ІНВАЛІДІВ**

У статті аналізується світовий досвід захисту людей похилого віку, безробітних та інвалідів, визначаються можливості та перспективи його використання в Україні.

Ключові слова: соціальний захист, безробіття, інвалідність, світовий досвід, пенсійне забезпечення, пенсійний фонд.

В статье анализируется мировой опыт защиты пожилых людей, безработных и инвалидов, определяются возможности и перспективы его использования в Украине.

Ключевые слова: социальная защита, безработица, инвалидность, мировой опыт, пенсионное обеспечение, пенсионный фонд.

The article analyzes the global experience in protecting the elderly, the unemployed and the